

Social statistik och analys/
Befolkning och levnads-förhållanden
Jonas Olofsson

Möte i användarrådet för demokratistatistik 12 april 2024

Närvarande:

Henrik Ekengren Oscarsson, ordförande, Göteborgs universitet (GU)
Tiina Ekman, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
Anna Nyqvist, Valmyndigheten
Paula Blomqvist, Kulturdepartementet
David Rydberg, Riksdagens utredningstjänst (RUT)
Fredrik Furtenbach, Sveriges radio (SR),
Björn Kullander, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)

Ej närvarande:

Helena Bengtsson, Gota media
Sven Oskarsson, Uppsala universitet
Kalina Lindahl, Riksdagens utredningstjänst (RUT)

Närvarande från SCB:

Thomas Helgeson, SSA/BL/LD
Marie Lideus, SSA/BL/LEDN
Leonora Uddhammar, SSA/BL/LD
Jonas Olofsson, SSA/BL/LD

1 Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes utan invändning.

2 Informationsrunda – aktuell information från rådets ledamöter och SCB

Paula Blomqvist, Kulturdepartementet, informerade att regeringen nu tillsatt den parlamentariska kommitté som ska se över valedelsystemet (dir. 2024:24). De ska redovisa sina slutsatser i september 2025. Inför Europaparlamentsvalet genomför regeringen ett antal valdeltagandeinsatser. Pengar går bland annat till MUCF för genomförande av skolval samt till SCB för en studie av valdeltagandet. Även partierna får särskilda medel för informationsinsatser.

Björn Kullander, SKR, berättade om deras demokratidag tidigare i veckan. Fokus var på supervalåret, med bland annat med ett pass om demokrati och AI, även ungas deltagande var i fokus där ny statistik från SCB presenterades. SKR

genomför även konferenser med sina medlemmar inför EU-valet. Syftet är att hjälpa kommuner att förbereda sig inför valens genomförande. Därutöver är SKR inblandade i många utredningar. Bland annat om medborgarskapet, där statistik om medborgarskapsцерemonier nu samlas in.

Leonora Uddhammar, SCB, informerade om att vårens partisympatiundersökning publiceras 13 juni, vilket är senare än vanligt på grund av Europaparlamentsvalet och att det blir en publicering i stället för två som det brukar vara.

David Rydberg, RUT, berättade om arbetet i riksdagen. Arbetet är inne i en politikuppbyggnadsfas och att intresset för Europaparlamentsvalet än så länge är ganska ljust. En parlamentarisk kommitté ser över riksdagsförvaltningen. Den handlar mer om vilka riksdagsledamöterna är och inte direkt om konstitutionella frågor. Tidigare fanns mer personlig service, vilken har ersatts av digitala system, många mer rutinerade riksdagsledamöter märker av denna förändring.

Marie Lideus, SCB, berättade om den nya ramlag om befolkning och bostäder som är på gång. Senaste Censussen är levererad till Eurostat, avser uppgifter för 2021, nästa sker om 10 år. Det pågår också ett arbete där SCB bistår Skatteverket att ta fram underlag till en nationell lägesbild vilket inbegriper en sammanställning av uppgifter från olika källor. Uppskattningen avser ej folkbokförda personer som inte heller har ett samordningsnummer. Resultaten publiceras av Skatteverket runt midsommar. Den 21 oktober är det dags för årets statistikdag.

Anna Nyqvist, Valmyndigheten, berättade att man är i full gång med valgenomförandet. Många utbildningar och digitala seminarier för att förbereda de som ska arbeta med valet. Partierna skulle registrera sig och låsa listor senast den 29 februari men det går att anmäla deltagande i valet och samtycka till kandidatur på öppna listor ända fram till valhelgen. Senaste siffran är 111 partier vilket är betydligt fler än i senaste EU-valet då 87 partier registrerades. Från den 25 april får man rösta med brev i utlandet. 22 maj börjar förtidsröstningen – det planeras för en stor informationskampanj i samband med detta. Det kommer vara åtta lokala folkomröstningar i samband med Europaparlamentsvalet. Det kommer även vara säkerhetssamverkan både nationellt och i EU, inklusive frågor om EU-medborgare som vill rösta i annat land. En utmaning är att man inte ser dubbla medborgarskap i folkbokföringen. Man genomför också utbildning tillsammans med MSB om köer och vad man ska tänka på som röstmottagare i samband med det. Valmyndigheten har även tagit fram ett nytt band som kan avgränsa köer i samband med valen. Därutöver uppmanas alla att förtidsrösta om man inte vill stå i kö. Det finns generösa öppettider och man kan rösta i många var som helst i Sverige.

Tiina Ekman, MUCF, berättade att myndigheten koordinerar skolvalen, drygt 400 skolor har anmält sig, resultaten redovisa 10 juni. MUCF stödjer skolorna inför genomförandet. Det blir tio olika valsedlar som kommer finnas: de åtta riksdagspartierna, Piratpartiet, Värddigt liv (tidigare feministiskt initiativ) och blankt. På blanka röster går det även att skriva andra partier.

Fredrik Furtenbach, SR, berättade att mätningar med Indikator fortsätter. Det blir två mätningar inför EU-valet. Därutöver även utfrågningar av kandidater, debatt och valvaka.

Henrik Ekengren Oscarsson, GU, informerade om att man är i full färd med att förbereda inför europaparlamentsvalundersökningen. SCB gör urval och registerpåslag. Underökningen genomförs med villkorade incitament med penna och godisbit. Samt vid svar även trisslott eller presentkort från Ica på 75 kr. Enkäterna kommer ha fortsatta innehålla frågor om valintegritet inklusive kötid. Man planerar även för ett myndighetspostexperiment. Det genomförs europeiska valundersökningar i alla 27 länder. Därutöver publicerar Valforskningsprogrammet faktablad och rapporter med matnyttig statistik inför EU-valet. Det kommer i vanlig ordning ske ett samarbete med SVT i samband med valet görs en vallokalsundersökning med en presskonferens tisdagen efter valet, då mer ingående resultat presenteras. Boken om riksdagsundersökningen är på gång, med 78 procent svarsfrekvens bland riksdagens ledamöter, vilket är lägst någonsin. Och en ny version av Metodpraktikan har släppts i dagarna.

3. Undersökningen om levnadsförhållanden - medborgerliga aktiviteter

Charlotte Samuelsson, SCB, berättade om Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), som precis publicerat nya resultat för 2023. Undersökningarna är en sammanslagning av den nationella ULF-undersökningen som genomfört sedan mitten av 1970-talet och den EU-reglerade undersökningen Statistics on Income and Living Conditions (SILC). Undersökningen genomförs i den folkbokförda befolkningen 16 år och äldre, urvalen dras från registret över totalbefolkningen (RTB) och består av sex paneler, vilket innebär att varje panel och därmed svarsperson är med vid sex olika tillfällen. Undersökningen genomförs från och med 2022 med webbenkät och telefonintervjuer.

Medborgerliga aktiviteter innehåller bland annat frågor om medlemskap i facklig organisation, medlem i politiskt parti, deltagande i politiska diskussioner. Över tid har det hänt ganska mycket avseende medlemskap i politiskt parti, som vid mätseriens början på 1980-talet var uppe runt 15 procent av befolkningen. Under 2000-talet har andelen fallit till omkring fem procent av befolkningen. Även medlemskap i facklig organisation har minskat över tid bland anställda 16–74 år. Från närmare 85 procent i början på 1980-talet till drygt 65 procent i den senaste mätningen. Deltagandet i politiska diskussioner har varierat mer över tid. Från att ha ökat under mätseriens första hälft, har andelen minskat under den senare hälften och är och med de senaste resultaten 2023 de lägsta andelarna som uppmätts med ungefär en tredjedel som uppger att de oftast brukar delta i diskussioner när samtalet kommer in på politik.

I undersökningen finns även frågor om i vilken utsträckning man litar på andra som man inte känner. Tyvärr är det ett tidsseriebrott vilket gör att frågan, som är relativt ny i ULF, inte är jämförbar med tidigare undersökningar. Generellt svarar äldre personer i något högre utsträckning att de litar på människor de inte känner, jämfört med yngre. Däremot finns det inga tydliga skillnader mellan kvinnor och män.

4. Undersökningen om förtroendevalda i kommuner och regioner

Jonas Olofsson, SCB, berättade om undersökningen som publicerades 15 mars. Sedan 2003 samlar SCB in uppgifter om alla förtroendeuppdrag i kommuner och regioner, vilket möjliggör horisontell och vertikal representativitet. Även uppgifter om hel- och deltidsarvoderade samlades in. Det är ett omfattande insamlingsarbete och för första gången var det ett bortfall gällande att sju kommuner inte skickade in uppgifter om förtroendeuppdrag och 20 kommuner inte svarade på enkäten rörande hel- och deltidsarvoderade. En något lägre andel unga är förtroendevalda jämfört med fyra år tidigare. Även kvinnor och utrikes födda är färre bland de förtroendevalda än i befolkningen i stort. Detta blir ännu tydligare ju ”tyngre” uppdrag som studeras.

Nu behöver SCB fundera på hur vi ska göra inför nästa insamlingsomgång. Det finns olika frågor som kopplar till insamlingen som handlar om att göra själva arbetet att lämna rätt uppgifter lättare för kommuner och regioner, men även lättare för SCB att ta emot och säkerställa att det är korrekta uppgifter. Som ett led i det ska SCB se över eventuella alternativa datakällor. En annan fundering gäller om det går att göra något åt själva definitionen av vilka förtroendeuppdrag som ska ingå. En annan fråga är om undersökningen ska bli Officiell statistik framöver. Inspel från användarrådet var att SKR skulle kunna informera mer om undersökningen i samband med att nya styren ska tillsättas efter nästa val. SKR och SCB fortsätter ha en dialog om detta. Användarrådet var även positiva till att undersökningen blir en del av den officiella statistiken.

5. Ung idag 2024

Tiina Ekman, MUCF, berättade om undersökningen som publicerats ungefär en månad tidigare. Den är en del av det ungdomspolitiska uppföljningssystemet och baseras på olika indikatorer rörande ungas levnadsvillkor. Rapporten består av två delar där en ger en sammanfattning av levnadsvillkoren och den andra är en fördjupning, vilken i år rörde inflytande och delaktighet. Indikatorerna där baseras på SCB:s valstatistik, samt en nationell ungdomsenkät från 2021. Valdeltagandet minskade i 2022 års val, så även bland unga. Men denna minskning skedde enbart bland unga med utländsk bakgrund, bland unga med svensk bakgrund var valdeltagandet mer eller mindre oförändrat. Det finns även en tydlig korrelation mellan valdeltagande och i vilken områdestyp en ung person bor i. Valdeltagandet är något högre bland unga kvinnor än bland unga män. Det finns också stora skillnader mellan valdeltagande bland unga i olika kommuner, dessa följer i regel skillnader mellan valdeltagandet i kommunerna totalt sett. Även andelen unga som valdes in i kommunfullmäktige har minskat något.

När det gäller ungas deltagande så är det vanligaste att de stöttar en åsikt på nätet, minst vanligt är det att ha kontaktat en tjänsteman. Unga kvinnor deltar i politiska aktiviteter i högre grad än unga män, åtminstone när det gäller de vanligaste formerna av deltagande, som utöver att stötta en åsikt på nätet är att skriva på en namninsamling samt att konsumera medvetet. Unga män debatterar politik på nätet i något större utsträckning än unga kvinnor.

Skillnaderna avseende att stötta ekonomiska åsikter på nätet och medveten konsumtion avseende om man bor i ett område med mycket goda socioekonomiska förutsättningar jämfört med om man bor i områden med stora socioekonomiska utmaningar är relativt stora, medan de är mindre avseende övriga former av politiskt deltagande. Det är också vanligare att unga som bor i områden med stora socioekonomiska utmaningar inte kan tänka sig att delta i några politiska aktiviteter än unga i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar. Det finns även en korrelation mellan graden av tillit till andra och i vilken områdestyp unga bor i. Fyra procent av unga, 16–25 år, är medlemmar i politiskt parti eller ungdomsförbund.

6. Nästa års digitala demokratidag

Jonas Olofsson, SCB, berättade om det tänkta programmet till 2024 års demokratidag som går av stapeln den 27 september. Dagen blir helt digital, möjligen med en liten studiopublik. Paraplyet blir Världens val och programmet inled med ett pass om Europaparlamentsvalet, därefter blir det fokus på unga i demokratin och avslutas med demokratiutvecklingen i världen samt framåtblickande mot det amerikanska presidentvalet. Totalt ska hela programmet rymmas på lite drygt två timmar. Mycket är på plats, men ytterligare några föredragshållare behöver kontaktas.

7. Övriga frågor

Inga övriga frågor diskuterades.